

Nové popisy a kombinace v čeledi *Cactaceae* II.

New descriptions and combinations in *Cactaceae* II.

J. J. Halda¹, P. Heřtus², L. Horáček³, M. Malina⁴,

¹/51782 Sedloňov 125, jjhalda@jjh.cz; ²/25084 Sběřina, ČR; ³/Písková Lhota 16, 29431 Krnsko, ČR;

⁴/Ústecká 382, 18400 Praha 8 – Dolní Chabry, ČR

Keywords: *Cactaceae*, *Coryphantha*, *Mammillaria*, *Sulcorebutia*, *Turbinicarpus*, x *Turbiniphora*.

Abstract: several taxa of *Cactaceae* described and illustrated: three new subspecies, two new combinations, one new cultivar and one new bigeneric hybrid are described.

Introduction

During our last bolivian trip we were searching for *Sulcorebutia dorana* Gertel. We did find it after driving against very wild river ca 30km. On this trip we found the next taxon, again from the *S. purpurea*-group. The next one was very interesting taxon from *S. tarabucensis*-group. Our research about *Neowerdermannia* was finished and we decided to unit it with the genus *Coryphantha*. Kracík's white blooming *Mammillaria mathildae* is presented as a new cultivar. White-blooming *Turbinicarpus valdezianus* did get a new name – subsp. *pazoutii*. A new intergeneric hybrid – *Turbiniphora* is described.

Úvod

Při letošní bolivijské výpravě v listopadu (2005) jsme pátrali po *Sulcorebutia dorana* Gertel, což se po divoké jízdě asi 30 km dravou řekou proti proudu, zdařilo. Překvapením bylo zjištění, že se pravděpodobně jedná o rostlinu z komplexu *S. purpurea*. Po cestě k této lokalitě jsme objevili další, velmi atraktivní taxon z okruhu *S. purpurea*. Později po opuštění Zudaněz jsme našli další nový taxon z okruhu *S. tarabucensis* s růžovými květy. Při opakovaném terénním výzkumu v populacích *Neowerdermannia vorwerkii* jsme došli k už dříve předpokládanému závěru, že se jedná o nejjížnější koryfantu. Přítel Karel Kracík nám nabídl k popisu nový – bělokvěťý kultivar *Mammillaria mathildae*, který nazýváme po něm. Dlouhou dobu kultivovaný bělokvěťý taxon z okruhu *Turbinicarpus valdezianus* doposud nemá platný název, takže jej nazýváme po autorovi prvního, ale neplatného popisu inž. Františku Pažoutovi. Posledním popisovaným taxonem je mezidodový hybrid *Turbiniphora*, vzniklý v zahradě v Sedloňově.

x *Turbiniphora* J. J. Halda et M. Malina hybr. gen. nov.

[*Turbinicarpus* Backeberg x *Lophophora* Coulter].

DESCRIPTIO: Planta inter parentes proxima, sempervirens, affinis *L. williamsii* sed plantis minoribus, grandi- et roseifloris.

Plantae singulares, radice napiforme, caule compresso-globulare, apice applanato, 30-40 mm in diametro, partim subterraneo, tuberculis 5-10 mm longis, angulosis et infra carinatis, glaucis. Areolae lana alba postea grisescente, espinoza. Flores 20-30 mm diametro, 20-25 mm longi,

segmenti perianthii interioribus circiter 10, 4-6 mm latis, 15-20 mm longis, pallide roseis, linea mediana magentea, mucronatis et extremo margine serratulo, segmentibus exterioribus perianthii squamiformibus, subrubris. Pericarpium ca 3 mm longum, supra plus minusque albidum; stylus ad 15 mm longus, roseus, stigma 6-lobata, alba; filamenti albi, antheris aurantiacis.

HOLOTYPUS HIC DESIGNATUS: Herbarium Haldiorum no. 05008318; leg. J. J. Halda 20.8. 2005.

PATRIA ET DISTRIBUTIO: Bohemia septentrio-orientalis, Sedloňov: Hortus Haldianus.

x *Turbiniophora panarottoi* J. J. Halda et M. Malina hybr. nov.

[*Turbinacarpus schmiedickeanus* (Bod.) Buxb. et Backeb. var. *panarottoi* Říha x *Lophophora williamsii* (Lemaire ex Salm-Dyck) Coulter].

DESCRIPTION: as above.

Rostlina nesoucí intermediární znaky obou rodičů, podobná *L. williamsii*, avšak s menším sivým bradavčítým stonkem o průměru až 40 mm; bradavky 5-10 mm dlouhé, bezrnné, mírně kýlnaté; areoly v mládí vlnité, později olysávající. Květy o průměru 20-30 mm světle růžové, se středním purpurovým pruhem; perikarp ca 3 mm dlouhý, bílý; čnělka ca 15 mm dlouhá, růžová, blizna bílá, 6-laločná; nitky bílé, prašníky oranžové (BT IV, s. 33).

Kulturní kříženec, vzniklý v zahradě prvního z autorů.

Pojmenován na počest Paola Panarotta, přítele a vynikajícího pěstitele.

Plants intermediate between the parents, similar to *L. williamsii*, but smaller, with small tubercles and pink flowers with dark strips.

Dedicated to our dear friend and great plantsman Paolo Panarotto.

A garden hybrid, raised and cultivated by J. J. Halda.

Coryphantha vorwerkii (Frič) J. J. Halda et M. Malina stat. nov.

[bas: *Neowerdermannia vorwerkii* Frič in Kaktusář 11(1):85-87 (1930)].

Tento taxon všemi znaky (tvarem stonku, bradavek, areol, květy, plody i semeny) koresponduje se severoamerickými zástupci rodu a není důvod jej udržovat v odděleném rodu *Neowerdermannia* Frič. Studium mnoha lokalit jak v Argentině a Bolívii, tak v Čile jsme si ověřili, že Backebergova *N. chilensis* zapadá do variability *C. vorwerkii*. (Další diskuze níže v příspěvku o rodu *Frailea*) (BT V/1, 2, 4, 5, s. 34).

We decided, that the genera *Neowerdermannia* and *Coryphantha* should be united, because these genera shared the characters of tubercles, areoles, flowers and fruit.

Mammillaria mathildae Kraehenbuehl & Krainz, kultivar 'Karel Kracík'

[bas: *Mammillaria mathildae* Kraehenbuehl & Krainz in Kuas 24(12):265 (1973)].

Tento zajímavý kultivar se liší od nominální formy čistě bílými květy a světlezelenou epidermis stonku. Vznikl selekcí z výsevů semen ve sbírce přítele Karla Kracíka ve Štikově a jak nám sdělil jeho autor, potomstvo po několika generacích je téměř stoprocentně bělokvětcé (BT V/6, s. 34). V kultuře je stejně nenáročný jako "typická matylda" a přežívá i hrubé přehmaty pěstitelů.

Differs from nominate form in having pure white flowers, pale green epidermis and yellowish fruit. A garden cultivar, raised and cultivated by Karel Kracík.

Sulcorebutia purpurea (J. Donald et Lau) A. J. Brederoo et J. Donald subsp. *dorana* (Gertel) J. J. Halda, P. Heřtus et L. Horáček stat. nov.

[basionym: *S. dorana* Gertel in KuaS 54(2):31(2003)].

Tento taxon generativními znaky zjevně patří do okruhu *S. purpurea*, ač s velmi odlišným otrněním. Vzhledem k tomu faktu, že typová lokalita subsp. *purpurea* je značně vzdálená, se domníváme, že statut poddruhu (subspecie) více vystihuje charakter těchto znaků (BT VII/1, zadní strana obálky).

This taxon evidently belongs to the *S. purpurea*-group, but differs in having very thick long spination. A geographical distance supports our decision.

Sulcorebutia purpurea (J. Donald et Lau) A. J. Brederoo et J. Donald subsp. *nadae* J. J. Halda, P. Heřtus et L. Horáček subsp. nova

DESCRIPTIO: A similis subsp. *purpurea* spinibus aciculatis erectis multicoloris, floribus multicoloris et aliis characteribus differt.

HOLOTYPUS HIC DESIGNATUS: PR no: 11949; leg. J.J. Halda, P. Heřtus et L. Horáček 24.11.2005, no. 051128.

PATRIA ET DISTRIBUTIO: Bolivia australis, dept. Chiquisaca, prov. Oropeza; in summo collis prope Poroma; solo schistoso ad 3200 m supra mare.

POPIS: Podobná subsp. *purpurea*, od níž se liší mj. mnohobarevnými vzpřímenými jehlicovitými trny a mnohobarevnými květy, které varírují od oranžové přes zářivě červenou, tmavočervenou až po fialovou (BT VII/2, 3, 4, zadní strana obálky).

Na tyto rostliny jsme "narazili" po cestě na "dorány" – jsou velmi snadno dostupné nad silnicí a vzhledem k barvě květů je nelze přehlédnout. Překvapivá variabilita jak v barvě květů, tak otrnění svědčí o značné neustálenosti tohoto taxonu.

Tuto krásnou rostlinu nazýváme na počest milé přítelkyně Ladislava Horáčka – Nadi.

Similar *S. purpurea*, but differs in having thick erect multicolored spination and multicolored flowers. Described population is situated just up the road.

Named after L. Horáček's friend Naďa.

Sulcorebutia tarabucoensis Rausch subsp. *lindae* J. J. Halda, P. Heřtus et L. Horáček subsp. nova

DESCRIPTIO: A similis subsp. *tarabucoensis* caulibus parvis, spinibus brevipectinatis albis, floribus parvis lilacino-violaceis et aliis characteribus differt.

HOLOTYPUS HIC DESIGNATUS: PR no: 11950; leg. J.J. Halda, P. Heřtus et L. Horáček 25.11.2005, no. 051132.

PATRIA ET DISTRIBUTIO: Bolivia australis, dept. Chiquisaca; Icla:Sierra de Mandinga: in declivibus petrosis prope Yanna Colpa, solo calcareo ad 2800m supra mare.

Výrazný, naprosto uniformní taxon z okruhu *S. tarabucoensis* s tlustým řepovitým kořenem (který zaujímá víc jak 90% celé rostliny), s drobným ploše kulovitým stonkem o průměru 1-2 cm, krátce bíle pektinálně otrněným a s drobným, šňhlým lilákově fialovým květem nejspíše připomíná miniaturní krátkotrnou subsp. *patriciae*. Našli jsme jej na dvou izolovaných kopcích v okolí Yanna Colpa, ale celkový areál může být značně rozsáhlejší (BT VII/5, 6, zadní str. obálky).

Tuto půvabnou rostlinu nazýváme na počest dcerky manželů Heřtusových – Lindy.

Similar *S. tarabucoensis*, but differs in having tiny stems with pectinate spination and small lilac-violet flowers. Thick taproot (ca 90% of the whole plant) resembles *S. tarabucoensis* subsp. *patriciae*. Named after P. Heřtus' daughter Linda.

Turbinicarpus valdezianus (Moller) C. Glass et R. Foster
var. ***pazoutii*** J. J. Halda et M. Malina var. nov.

[syn: *Pelecyphora valdeziana* var. *albiflora* Pažout in Pažout, Valníček, Šubík, Kaktusy (a book) p. 129-130 (1960) nom. invalid.; *Gymnocactus valdezianus* var. *albiflorus* (Pažout) Backeb., Kakteenlexikon p. 166 (1966) nom. invalid.; *Turbinicarpus valdezianus* var. *albiflorus* (Pažout) M. Zachar, R. Staník, A. Lux et I. Dráb in Rod *Turbinicarpus* p. 42 (1996) nom. invalid.].

DESCRIPTIO: Planta a var. *valdezianus* valde affinis, sed caule magno, floribus albidis et earum magnitudine praecipue distincta. Flos exemmis viridulis vel pallide fuscis evolvens, perigonii phylla extus viridula vel pallide fusca, exteriora intus albida vel luteola, interiora alba; filamenta alba, antherae luteae, stigma album.

HOLOTYPUS HIC DESIGNATUS: PR no. 11951; legit: J. J. Halda 20.4.1985; no. JJH85040023.

PATRIA ET DISTRIBUTIO: Mexico septentrionalis, San Luis Potosí; in vicinitate pagi Matehuala; Zacatecas: Cedros; in declivibus petrosis, solo calcareo, ad 1800 m s. m.

V evropské kultuře od poloviny 30. let minulého století; od typu se liší větším stonkem s řidšími bradavkami a víceméně nažloutlými trny; květy uvnitř bílé, vně zelenavé nebo hnědavé. Krásný a v kultuře běžně pěstovaný taxon .

Prvně byl neplatně popsán Pažoutem v roce 1960, Backeberg použil neplatný bazionym k převedení do rodu *Gymnocactus* a posléze roku 1996 byl opětně tento bazionym užit ke kombinaci do rodu *Turbinicarpus*. Z těchto důvodů provádíme nový popis s novým typem.

Tuto krásnou rostlinu jsme nazvali po autorovi prvního popisu ing. Františku Pažoutovi (1909-1975), milému člověku a jednomu z největších českých kaktusářů poválečného období.

This taxon is in european culture from 1935. The first description, made by Pažout was invalid and the same basionym was used by Backeberg (for *Gymnocactus*) and later by Zachar et al. We did make a new description with a new holotype.

Named after ing. František Pažout, a good friend and a great plantsman.

Literatura:

Backeberg, K. (1961): Die Cactaceae . Jena.

Britton, N. L. & Rose, J. N. (1923): The Cactaceae. Carnegie Institution Washington.

Ritter, F. (1979): Kakteen in Sudamerika I. Friedrich Ritter.

Anderson, E. F. (2001): The Cactus Family. Timber Press.

Přijato 20.12. 2005